

El Patrimoni Arquitectònic, una font per a l'ensenyament de la Història i les Ciències Socials

El pensament i la pràctica docent dels professors

Margarita Lleida Alberch

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

**EL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC, UNA FONT PER A
L'ENSENYAMENT DE LA HISTÒRIA I LES CIÈNCIES SOCIALS**

EL PENSAMENT I LA PRÀCTICA DOCENT DELS PROFESSORS

TESI DOCTORAL

de

MARGARITA LLEIDA ALBERCH

Codirigida per

Dr. JOAQUIM PRATS CUEVAS

Dr. JOAN SANTACANA I MESTRES

Departament de Didàctica de les Ciències Socials

Facultat de Formació del Professorat

Universitat de Barcelona

Març, 2008

CAPÍTOL 5

CONCLUSIONS GENERALS

INDEX

5.1. Conclusions de l'estudi empíric

5.1.1. Quins són els coneixements dels professors envers el patrimoni arquitectònic?

5.1.2. Quin és el pensament i concepcions del professorat envers el patrimoni arquitectònic com a font històrica?

5.1.3. Quina és la pràctica docent dels professors en referència al patrimoni arquitectònic a les classes d'història i ciències socials?

5.2. Reflexions finals de la investigació

5.1. CONCLUSIONS DE L'ESTUDI EMPÍRIC

Les conclusions que ara es presenten són fruit de tot el procés de la investigació. Com ja s'ha explicat al principi de la tesi, aquest estudi parteix de l'interès de la doctoranda per conèixer les competències dels professors en referència a l'ús didàctic del patrimoni arquitectònic com a font històrica. En conèixer la realitat docent, la investigació pretén col·laborar en la millora de la didàctica del patrimoni arquitectònic i fomentar el seu ús a les classes d'història i ciències socials. Darrera qualsevol investigació educativa sempre hi ha la voluntat d'optimitzar els aprenentatges i els coneixements dels alumnes.

La tesi doctoral és fruit de l'articulació i integració del marc teòric-conceptual i l'estudi empíric.

A la part teòric-conceptual de la investigació, s'ha fet una revisió de l'estat de la qüestió i s'ha reflexionat i presentat els fonaments de la didàctica del patrimoni arquitectònic com a font per l'ensenyament de la història. Aquesta part ha servit per orientar, dirigir i emmarcar el treball de camp i poder descriure i analitzar millor les competències dels professors en matèria de didàctica patrimonial.

La part empírica ha permès conèixer o si més no, fer una aproximació a la realitat docent en aquest camp. L'estudi empíric s'ha estructurat al voltant de tres àmbits que defineixen les competències docents sobre la matèria d'estudi: els coneixements dels professors sobre patrimoni arquitectònic; el seu pensament i concepcions; i la pràctica docent.

La investigació s'ha estructurat en tres apartats.

En la primera part, s'ha fet una revisió de l'estat de la qüestió:

El primer capítol s'han presentat les línies bàsiques de l'estudi i el caràcter de la investigació, s'han formulat les preguntes que es volien resoldre i s'han plantejat els objectius i les hipòtesis del treball. Per una altra part, s'ha fet una revisió d'aquelles investigacions que donen un suport teòric al present estudi: les investigacions en l'àrea de la didàctica de les ciències socials, sobre les competències del professorat i aquelles que fan referència explícita a la didàctica patrimonial.

En el segon capítol, la tesi ha abordat el marc conceptual i disciplinar que configura les bases de la didàctica del patrimoni arquitectònic com a font històrica: l'arquitectura i el patrimoni arquitectònic; la història i la didàctica. En aquest capítol, la investigació ha revisat els factors que cal tenir en compte per fer un ús didàctic del patrimoni com a font històrica: el llenguatge arquitectònic i els diferents criteris d'intervenció en el patrimoni que determinen l'autenticitat i validesa d'aquest com a font històrica; els coneixements, continguts i fonts de la història; i finalment, els diferents models d'intervenció didàctica en l'ús del patrimoni com a eina didàctica i educativa.

En la segona part, s'ha realitzat l'estudi empíric per conèixer les competències docents:

En el tercer capítol, la tesi ha presentat l'estratègia metodològica i les variables a investigar, així com el disseny dels instruments d'observació (grup de discussió i qüestionari) i els ha descrit amb detall.

En el quart capítol, després d'haver processat i mesurat les dades, la investigació ha presentat els resultats obtinguts en els dos instruments de la investigació, i s'han analitzat separatament. La investigació ha detectat en l'esmentat anàlisi la coincidència de respostes i resultats obtinguts en el grup de discussió i el qüestionari. En aquest capítol s'han descrit i analitzat les competències dels professors: els coneixements, les concepcions i la pràctica docent. En cada cas, s'han redactat unes consideracions, unes conclusions parcials de cada àmbit i variable.

Així, doncs, ara a la tercera part, es presenten les conclusions de la investigació.

La investigació ha optat per presentar separatament les conclusions generals de l'estudi empíric de les reflexions finals.

En les conclusions generals, la investigació presenta de manera conjunta i integrada, els resultats obtinguts dels dos instruments emprats.

Com ja s'ha explicat en apartats anteriors, cada instrument ha comportat unes limitacions a la investigació empírica. En el cas del grup de discussió, les dificultats per reclutar participants han impedit poder organitzar més grups i així

obtenir una mostra estadísticament més representativa. En el cas del qüestionari, la mostra participant en no ser-ho realment, també impedeix poder extrapolar amb una total precisió estadística els resultats al conjunt de la població estudiada. Aquestes limitacions no impedeixen, però, obtenir dades del tot rellevants que permeten fer una aproximació a les competències didàctiques dels docents envers el patrimoni arquitectònic com a eina i font per l'ensenyament de la història i les ciències socials.

Els resultats obtinguts en la investigació permeten oferir una visió panoràmica de la realitat docent i fer un diagnòstic de les competències didàctiques dels professors. Els resultats permeten detectar per una altra part, els punts febles que poder haver en la seva formació, en les seves concepcions i les pràctiques docents.

A continuació s'exposen les conclusions generals de la investigació en els tres àmbits de l'estudi empíric, indicant aquells aspectes que poden corroborar o no les hipòtesis inicials.

En primer lloc es formulen les conclusions que afecten als coneixements dels professors. En segon lloc, es presenten els resultats que fan referència al pensament i concepcions. Finalment, la investigació conclou els resultats que donen llum sobre la pràctica docent del professorat.

5.1.1. QUINS SÓN ELS CONEIXEMENTS DELS PROFESSORS ENVERS EL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC?

En aquest apartat la investigació presenta les conclusions que fan referència als coneixements que tenen els professors sobre aspectes bàsics del patrimoni arquitectònic, com la intervenció arquitectònica, l'autenticitat i la falsedat patrimonial.

Els coneixements que tenen els professors sobre el patrimoni arquitectònic són un element fonamental per poder analitzar i donar significació a les seves pràctiques docents. A partir de l'anàlisi d'aquests coneixements s'han pogut detectar dèficits conceptuals i metodològics que després condicionen i limiten la tasca del docent.

ELS CONEIXEMENTS SOBRE ASPECTES EVOLUTIUS I BIOGRÀFICS DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

El professorat participant en el grup de discussió i el qüestionari, manifesta uns coneixements de l'arquitectura vinculats a la disciplina de la història de l'art i aplica els mateixos criteris metodològics per analitzar-la. Majoritàriament el professorat mostra uns coneixements del patrimoni arquitectònic com a objecte artístic, amb un continguts i terminologia referits a l'estètica i els estils. Predominen els sabers que tenen a veure amb continguts d'estil artístic i formal, però hi ha un gran desconeixement dels continguts sobre evolució, canvis i intervencions en el patrimoni.

Gairebé la totalitat del professorat, tant els participants en el grup de discussió com els que van complimentar el qüestionari, manifesten un nivell baix de coneixements sobre els diferents criteris intervencionistes en el patrimoni arquitectònic.

Majoritàriament, els docents no mostren tenir informació sobre la problemàtica que hi ha darrera qualsevol actuació d'intervenció i com aquesta pot modificar i alterar la imatge del patrimoni arquitectònic com a document històric i eina didàctica. La majoria de professors interpreten l'objecte arquitectònic a través del llenguatge esteticista i d'estil, i ben pocs ho fan a través dels mètodes i l'epistemologia històrica. En pocs casos el professorat coneix la realitat dinàmica i viva del patrimoni arquitectònic com a font de coneixement històric i social.

Una gran part del professorat formula preguntes al patrimoni arquitectònic sobre el seu context històric i l'estil artístic, i en pocs casos es pregunten sobre la realitat concreta de l'edifici, la seva biografia i processos de canvi.

La majoria de professors coneix poc les obres de restauració i intervenció efectuades en edificis significatius del patrimoni arquitectònic català, tal com s'ha vist en el percentatge d'encerts del qüestionari o en els comentaris que van fer davant les fotografies que se'ls va mostrar el dia de la reunió del grup de discussió.

La formació inicial i permanent rebuda pel professorat sobre patrimoni arquitectònic és un element clau que pot justificar aquesta manca de

competències didàctiques en matèria patrimonial. Tant els professors participants en el grup de discussió com en el qüestionari, en la seva fase de formació inicial han rebut instrucció en l'ús de les fonts escrites. La proporció es redueix a la meitat en l'ús del patrimoni arquitectònic com a font històrica.

En correlacionar les dades dels coneixements dels docents sobre intervenció arquitectònica i la seva formació permanent, la investigació observa que els professors que han assistit a conferències, jornades i itineraris sobre patrimoni i didàctica tenen un nombre més elevat d'encerts i coneixements que aquells que no han participat.

ELS CONEIXEMENTS SOBRE L'AUTENTICITAT I FALSEDAT DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

Quant als coneixements sobre l'autenticitat i falsedat en el patrimoni arquitectònic, el professorat aplica els mateixos criteris a l'obra arquitectònica que a una obra pictòrica o escultòrica, en funció de l'originalitat dels materials. Els professors no mostren coneixements sobre els criteris que cal seguir per determinar la falsedat o autenticitat d'un edifici històric.

Tant el professorat participant en el grup de discussió com el participant en el qüestionari, considera autèntic l'edifici que no ha canviat al llarg del temps, que conserva els materials originals i la seva aparença primigènica.

Per a la majoria de professors, és fals aquell edifici que no manté una unitat d'estil, que ha evolucionat i s'ha transformat en el temps. Un percentatge irrellevant de professors, entenen, en canvi, l'arquitectura com a fenomen viu i dinàmic i manifesten uns certs coneixements sobre l'autenticitat i falsedat en funció de les intervencions efectuades.

Majoritàriament els professors no han seleccionat com a més autèntics aquells edificis que permeten un millor coneixement científic de la història i estan millor restaurats, sinó aquells edificis que gaudeixen d'una major difusió social, que s'han convertit en paradigmes dels diferents estils artístics i que esdevenen un emblema cultural pel país.

En correlacionar els coneixements que tenen els professors sobre l'autenticitat, falsedat i intervenció en el patrimoni arquitectònic amb les dades sobre el sexe,

l'edat i els anys en la docència, no s'observen diferències significatives. En correlacionar els coneixements dels docents sobre aquests temes i la seva formació inicial, els resultats tampoc varien.

La investigació pot així afirmar, que el professorat que mostra tenir alguns coneixements específics sobre autenticitat o falsedat del patrimoni arquitectònic no té cap perfil determinat, ni quant a sexe, edat o formació inicial.

Davant aquests resultats, es pot inferir que la formació universitària rebuda pel professorat, no ha modificat ni ha servit per millorar les seves competències i coneixements del fet arquitectònic. Es pot dir, per tant, que la formació inicial rebuda pels docents en quant al patrimoni arquitectònic com a font històrica ha sigut del tot insuficient i no ha tingut repercusió positiva en els seus coneixements, pràctiques i competències professionals.

En canvi, sí s'observen diferents nivells de coneixements entre els professors que han realitzat alguna activitat de formació permanent i els que no han participat en cap. Es pot afirmar que la formació permanent específica sobre aquests temes afecta positivament en els coneixements dels professors.

El baix nivell de coneixements mostrats pels professors que han participat en la investigació en matèria de didàctica patrimonial, confirma el que altres investigacions han posat de manifest: la poca o nul·la formació inicial rebuda pel professorat en qüestions de fonts patrimonials, didàctica general i/o didàctiques específiques.

Com s'ha comentat amb anterioritat, la investigació de la Isabel López del Amo¹ conclou que majoritàriament entre el professorat de Secundària es valora molt poc la formació inicial rebuda en continguts metodològics, procedimentals i ús de fonts històriques. La mateixa autora assenya-la que entre el professorat domina l'opinió negativa quant a l'eficàcia dels ensenyaments universitaris rebuts i la seva posterior aplicació en el camp de la docència i la didàctica.

---

¹ Mª ISABEL LÓPEZ DEL AMO: *L'ús i el tractament didàctic de les fonts històriques a les aules de BUP. Reconstruir i ensenyar història*. Tesi doctoral dirigida per JOAQUIM PRATS CUEVAS. Departament d'Història Moderna. Facultat de Geografia i Història. Barcelona. Universitat de Barcelona. 1994.

En la mateixa direcció es manifesta la tesi de José Maria Cuenca² en observar la valoració negativa que fan els futurs professors sobre la formació inicial rebuda en aspectes de didàctica patrimonial.

Cuenca López destaca en aquest sentit, la falta de formació entre els futurs professors quant a didàctica patrimonial. Ni la formació universitària inicial, ni els cursos del CAP afronten amb èxit la preparació dels futurs professors en l'àmbit patrimonial.

Com posa en evidència la investigació, hi ha una carència de formació, ja sigui inicial o permanent, en l'ús de fonts patrimonials i didàctica del patrimoni arquitectònic com a font històrica, tant en els aspectes epistemològics, conceptuals com metodològics i procedimentals.

Ni en l'etapa inicial universitària, ni en la posterior etapa de formació permanent, el professor ha rebut o ha realitzat les suficients activitats específiques sobre didàctica del patrimoni arquitectònic com a font històrica. El buit en aquest camp és aclaparador. Aquesta manca de formació afecta directament les idees i posterior pràctica docent del professorat.

VERIFICACIÓ DE LES HIPÒTESIS INICIALS

A partir de les dades observades i analitzades, la doctoranda verifica i corrobora la primera hipòtesi formulada en la investigació: **El professorat té uns coneixements del patrimoni arquitectònic limitats i vinculats al discurs de la història de l'art.**

Els professors fan servir el vocabulari propi i coneixen aspectes relacionats amb les formes, els estils i les característiques de cada període. Utilitzen una terminologia pròpia de la història de l'art. Els coneixements del professorat sobre el patrimoni arquitectònic estan vinculats a una història de l'art de perfil violetianà i romàntic.

Predominen els sabers de l'arquitectura com a objecte estètic, amb una visió estàtica i congelada en el temps. Majoritàriament el professorat coneix l'objecte arquitectònic com a objecte artístic més que com a objecte històric.

---

² JOSÉ MARIA CUENCA: *El patrimonio en la didáctica de las Ciencias Sociales. Análisis de concepciones, dificultades y obstáculos para su integración en la enseñanza obligatoria*. Huelva. Universidad de Huelva. 2002.

En la fase de formació inicial, el futur professor va conèixer l'objecte arquitectònic a través de l'epistemologia, la conceptualització i els procediments de la història de l'art. Els professors van aprendre a utilitzar el patrimoni arquitectònic com a objecte artístic i a fer el comentari de l'obra amb un perfil formalista i esteticista.

Com es plantejava a la subhipòtesi A.1³, el professorat té uns coneixements molt limitats sobre els aspectes evolutius i dinàmics de l'arquitectura històrica. Manifesten pocs coneixements sobre l'evolució i transformacions que han patit els edificis al llarg del temps i no tenen en consideració els processos de canvi. Tampoc manifesten coneixements sobre els diferents criteris d'intervenció en el patrimoni arquitectònic, i com aquests criteris poden alterar el resultat de la font arquitectònica.

Tal com es plantejava la subhipòtesi A.2⁴, el professorat manifesta uns coneixements molt limitats en continguts bàsics per poder donar un tracte al patrimoni arquitectònic com a font històrica: no coneix quines pautes o criteris cal seguir per verificar l'autenticitat o falsedat històrica del patrimoni arquitectònic.

Davant aquests resultats, la investigació pot establir una clara relació entre la poca formació rebuda en didàctica patrimonial i el baix nivell de coneixements dels professors en aquestes qüestions.

La investigació ha pogut comprobar que els professors tenen uns coneixements sobre patrimoni arquitectònic vinculats i relacionats amb l'art, les formes i els estils. Mostren, però, un baix nivell de coneixements en aspectes bàsics per poder donar a l'arquitectura un tractament com a font i objecte històric: els processos de canvi, els diferents criteris d'intervenció en el patrimoni arquitectònic i una conceptualització clara sobre l'autenticitat o falsedat.

---

³ Subhipòtesi A.1: *El professorat té coneixements limitats sobre aspectes evolutius, biogràfics i intervencionistes en el patrimoni arquitectònic.*

⁴ Subhipòtesi A.2: *El professor té coneixements limitats sobre els criteris a seguir per verificar l'autenticitat o falsedat del patrimoni*

QUADRE RESUM 1 : CONEIXEMENTS DELS PROFESSORS SOBRE EL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

<p>Evolució, biografia i intervenció patrimonial.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Mostren coneixements del patrimoni arquitectònic com a objecte d'art, no com a objecte dinàmic i evolutiu producte de la història. - Mostren uns coneixements de l'arquitectura com a fenomen estàtic i congelat en el temps. - Apliquen al patrimoni arquitectònic els conceptes, els estereotips, els mètodes i el vocabulari propis de la història de l'art. - Desconeixen els aspectes evolutius i processos de canvi en el patrimoni arquitectònic. - Mostren un gran desconeixement dels diferents criteris d'intervenció en el patrimoni arquitectònic.
<p>Autenticitat i falsedat</p>	<ul style="list-style-type: none"> -No coneixen quins criteris cal seguir per determinar l'autenticitat d'un edifici històric. -No coneixen quins criteris cal seguir per determinar la falsedat d'un edifici històric. -Desconeixen la problemàtica de les restauracions i com aquestes poden alterar i afectar l'autenticitat i fiabilitat d'un edifici com a font històrica.

5.1.2. QUIN ÉS EL PENSAMENT I CONCEPCIONS DEL PROFESSORAT ENVERS EL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC COM A FONT HISTÒRICA?

Les idees i concepcions que manifesta el professorat envers el patrimoni arquitectònic són fruit de la formació rebuda i l'imaginari social dominant. El pensament, les concepcions i les opinions del professor estan condicionats i determinats pel tipus de formació que va rebre en l'etapa universitària, els

cursos que ha pogut fer en la formació postuniversitària i les activitats de la formació permanent.

El professor està immers en una societat que converteix en icones i símbols determinats edificis del passat. Els diferents tipus d'actuacions en el patrimoni arquitectònic i el discurs historiogràfic dominant han col·laborat en la formació d'un imaginari col·lectiu sobre el passat històric i el patrimoni. La formació i els mites socials incideixen en el pensament i concepcions del professorat.

En aquest apartat, la investigació presenta en primer lloc les conclusions que fan referència a la conceptualització i les idees del professorat envers l'arquitectura i el patrimoni arquitectònic; en segon lloc, les conclusions que fan referència a les opinions que manifesten els professors envers el patrimoni arquitectònic com a font històrica; i en tercer lloc, les conclusions que il·lustren la valoració que fa el professorat del patrimoni arquitectònic.

IDEES I CONCEPTUALITZACIÓ DE L'ARQUITECTURA I EL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

Majoritàriament els professors mostren idees confuses a l'hora de definir què és arquitectura. Tant els professors participants en el grup discussió com els que han respost el qüestionari, manifesten unes idees i una conceptualització de l'objecte arquitectònic del tot imprecisa. En el seu discurs es barregen conceptes sobre obra arquitectònica, obra d'enginyeria o resta arqueològica. El concepte de què és arquitectura és equivocat en una gran part del professorat, ja que es creu que ho és qualsevol element constructiu, des d'una teula a una columna. Confonen la part amb el tot i deixen de banda els aspectes que millor defineixen l'essència de l'arquitectura: l'espai.

A l'hora de definir què es el patrimoni arquitectònic les seves idees s'ajusten més al concepte patrimonial, en entendre aquest com a herència valuosa i com a resultat de la significació que li atorga la societat a uns edificis pel seu valor històric, artístic, social, simbòlic, etc. Majoritàriament, els professors tenen una idea més precisa del concepte de patrimoni arquitectònic que del concepte d'arquitectura.

Primen, però, en la seva representació del patrimoni arquitectònic els valors artístics i estètics per damunt els històrics o socials. Apareix en el seu discurs una confusió generalitzada de termes en parlar del patrimoni arquitectònic i patrimoni artístic. Utilitzen indistintament en el seu llenguatge un terme i l'altre. La investigació de José Maria Cuenca López⁵ apunta en la mateixa direcció. Segons Cuenca, per una part, les concepcions que mostren els futurs professors sobre la conceptualització del patrimoni estan molt influenciades pels criteris estètics i els valors artístics; per una altra part, domina entre el futur professor la visió monumentalista i d'excepcionalitat en l'obra patrimonial. Dels edificis més contemporanis el professorat destaca els seus aspectes estètics i d'ús social; dels edificis més antics, els seus aspectes artístics, històrics i emblemàtics.

En la representació mental del patrimoni arquitectònic, els professors obvien tots aquells conceptes referits a la biografia de l'edifici, canvis, transformacions i intervencions. La majoria de professors mostren un gran desinterès per la història i evolució dels edificis i encara més per les qüestions de les restauracions. En creuar i correlacionar dades, però, la investigació observa algunes petites diferències quant als aspectes que més interessin del patrimoni arquitectònic. Segons el sexe, les dones manifesten una mica més d'interès per les darreres intervencions en el patrimoni arquitectònic que els homes.

El pensament del professor està condicionat per la seva formació on ha predominat una visió violetiana, romàntica i d'unitat primigènica d'estil, així com pels currículums i els materials didàctics. Tal i com apuntava Neus González Monfort⁶, en la majoria dels currículums analitzats dels països occidentals – també en el currículum espanyol i català – es comprova que el patrimoni cultural no té massa presència ni rellevància, i no hi ha una conceptualització clara d'aquest. Pel que fa als llibres de text, la mateixa autora confirma que les activitats proposades per les diferents editorials analitzades, no van més enllà de la identificació de formes, estils i la seva presència és una mera il·lustració que acompanya al text. Així, tant els currículums, com les editorials transmeten

---

⁵ JOSÉ MARIA CUENCA LÓPEZ: *El Patrimonio en la didáctica de las Ciencias Sociales...*

⁶ NEUS GONZÁLEZ MONFORT: *L'ús didàctic i el valor educatiu del patrimoni cultural*. Barcelona. Universitat Autònoma de Barcelona. 2006.

una conceptualització del patrimoni com a objecte estètic i sense valor com a document històric i eina didàctica per crear coneixements.

A partir de les dades, la investigació pot concloure que majoritàriament el professorat té unes idees confuses i equivocades sobre l'objecte arquitectònic. Quant a la conceptualització del patrimoni arquitectònic destaca la seva visió estètica, formalista i estàtica. La investigació pot afirmar que entre el professorat domina la visió del patrimoni arquitectònic com a objecte artístic i en menor mesura, com a objecte històric.

OPINIONS SOBRE EL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC COM A FONT HISTÒRICA

Gairebé la totalitat del professorat, tant els participants en el grup de discussió com els professorats que ha participat en el qüestionari, consideren i afirmen que el patrimoni arquitectònic és una font per l'ensenyament i l'aprenentatge de la història i les ciències socials. El professorat considera i opina que a través de l'ús del patrimoni arquitectònic, l'alumne pot aprendre història. Amb un percentatge similar, el professorat manifesta que s'hauria d'ensenyar als alumnes a fer un ús del patrimoni com a font històrica. Hi ha unanimitat absoluta en la seva concepció del patrimoni arquitectònic com a font històrica. La tesi de la Neus González⁷ també confirma aquesta visió del patrimoni com a font. Tant els experts com els professors que van participar en el seu estudi manifesten aquesta visió del patrimoni com a document i font històrica.

La majoria del professorat manifesta que és important conèixer el patrimoni arquitectònic, tant si l'edifici correspon a l'arquitectura dita popular o la d'estil i autor. També majoritàriament manifesten tenir interès per conèixer qualsevol tipologia de construcció arquitectònica i de totes les èpoques històriques.

Els docents diuen tenir interès per qualsevol tipus d'edifici patrimonial amb independència de la seva categoria formal, la seva tipologia o període històric. Aquestes declaracions d'intencions, però, es contradueixen amb els edificis que després diuen més els interessar. En ser considerat com a font, cal fer-se preguntes sobre l'autenticitat o falsedat d'un edifici patrimonial. En aquest cas,

---

⁷ NEUS GONZÁLEZ MONFORT: *L'ús didàctic i el valor educatiu del patrimoni cultural...*

les idees del professorat sobre l'autenticitat del patrimoni arquitectònic, mostren una concepció o unes expectatives de l'arquitectura com a objecte congelat en el temps, com a font que no evoluciona, com a document històric i artístic que manté una unitat estilística i de llenguatge, conservant un estat pur primigeni. La majoria de professors mostren una concepció ideal de l'objecte arquitectònic que no correspon amb la seva realitat dinàmica i en continu procés de canvi.

La investigació observa una clara dissonància entre la concepció que manifesta el professorat del patrimoni arquitectònic com a font, i les preguntes que formulen als edificis per obtenir informació històrica. La majoria dels professors enquestats formulen preguntes a la font arquitectònica sobre el llenguatge formal, l'estil artístic i el context històric de l'edifici, en un temps històric determinat. Pocs professors, però, formulen preguntes relacionades amb l'estat de l'edifici, la seva biografia, la seva evolució i les darreres tasques de restauració, aspectes cabdals per donar-li un adequat tractament com a font històrica.

En correlacionar dades, però, la investigació observa que els docents amb una diplomatura mostren un major interès pels aspectes abans esmentats que els professors llicenciats. La seva més àmplia formació en didàctica i pedagogia pot ser la causa d'aquest fenomen.

La investigació pot concloure que el professorat manifesta un pensament unànim quant a la concepció del patrimoni arquitectònic com a font històrica. Per una altra part, la investigació observa en les idees i opinions del professorat algunes contradiccions. En primer lloc, el professorat considera el patrimoni com a font històrica, però li formula preguntes que tenen més a veure amb els aspectes formals, estètics i de context històric que no pas amb qüestions intrínseques i internes de l'edifici. En segon lloc, el professorat defensa que el patrimoni arquitectònic és una font històrica, però no té en consideració els aspectes bàsics per donar-li un tractament com a font: l'evolució, canvis, criteris d'intervenció, autenticitat i falsedat de l'edifici. En tercer lloc, el professor manifesta la seva convicció que el patrimoni arquitectònic és una font per l'ensenyament de la història, però les seves paraules i opinions delaten una concepció més formalista i estètica que no pas històrica.

VALORACIÓ DE PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

La majoria de professors de la investigació mostren interès i valoren del patrimoni arquitectònic els seus aspectes artístics i històrics, entenent com a històrics, el context històric primigeni de l'edifici. En menor grau, s'interessen pels seus valors emblemàtics. Pràcticament no valoren o tenen en consideració els aspectes biogràfics i evolutius de l'edifici.

Com s'ha comentat en línies anteriors, la investigació observa una contradicció en el pensament dels professors. Per una banda, diuen tenir interès per tot tipus de construccions del patrimoni arquitectònic i per una altra, han seleccionat com a favorits conjunts i edificis exclusivament de caràcter culte i d'estil, de tipologia religiosa, fabril i vivendes burgeses.

El patrimoni arquitectònic català que més els interessa visitar són els edificis i conjunts del període medieval, del període industrial, i en menor grau, del període romà. Els edificis i conjunts arquitectònics esmentats pels professors així ho demostren: la basílica de Santa Maria del Mar, el monestir de Poblet, la Seu de Lleida, el monestir de Sant Pere de Roda, Sant Climent de Taüll, la Colònia Güell; el conjunt romà de Tarraco, el Barri Gòtic de Barcelona l'Eixample de Barcelona, els edificis de Gaudí i les colònies industrials.

Majoritàriament, el professorat vincula i relaciona el patrimoni arquitectònic amb fer sortides amb els alumnes per visitar-lo. Gairebé tots els professors participants en l'estudi, tant en el grup de discussió com en el qüestionari, es manifesta a favor de fer visites al patrimoni arquitectònic amb els alumnes. S'han de recordar, però, les limitacions de la mostra participant en el qüestionari⁸.

El professorat participant en la investigació valora les visites al patrimoni arquitectònic com a una activitat escolar molt positiva pels alumnes. Les seves opinions són bastant unànims al respecte.

Els professors valoren i opinen amb resultats percentuals similars, que les visites serveixen especialment per motivar l'alumne, despertar els sentiments i

---

⁸ La investigació vol recordar que els professors participants en el qüestionari no són una mostra estadísticament vàlida, ja que han respòs aquells que així ho han volgut. D'aquesta manera, els participants més que una mostra són una representació aproximada de la realitat docent. És molt probable que hagin complimentat el qüestionari aquells docents interessats en el tema i en les sortides.

emocions i també per reforçar les competències disciplinars de l'alumne. Opinen que poder veure i viure *in situ* l'edifici, serveix especialment per motivar l'alumne i estimular el seu interès per l'assignatura. En menor grau, les visites són valorades per la seva capacitat de fomentar valors cívics entre l'alumnat.

Els edificis del patrimoni arquitectònic català que valoren més positivament són aquells que estan ben conservats, que són didàctics i entenedors pels alumnes.

Els aspectes que els professors valoren negativament de les visites són percentualment inferiors i mostren menys unanimitat que els aspectes positius. Uns aspectes que valoren negativament corresponen a factors externs, i altres, a factors interns i inherents a la matèria d'ensenyament.

Quant als factors externs que valoren com a negatius, destaca en primer lloc, la responsabilitat civil que han d'assumir els professors; en segon lloc, la feina extra que han de realitzar per preparar i organitzar la logística de la visita; i en tercer lloc, el mal comportament d'alguns alumnes el dia de la visita. Amb percentatges inferiors, alguns professors comenten que les visiten encara dificulten més tirar endavant els apretats programes del currículum.

Quant als factors negatius inherents a l'assignatura, en primer lloc els professors destaquen el plus de feina que han d'assumir en haver de preparar materials didàctics i documentar-se sobre els continguts arquitectònics i històrics de l'edifici a visitar.

En segon lloc, els professors fan referència a les dificultats que els alumnes tenen per interpretar correctament els edificis, davant la problemàtica de la diacronia i superposició d'estructures, formes, i materials de diferents èpoques. El discurs del professorat del grup de discussió ha permès recollir opinions i idees que perfilen i matissen amb més exactitud els problemes derivats de la diacronia arquitectònica. En aquest cas, els professors del grup van manifestar els seus propis problemes i limitacions per interpretar alguns edificis davant aquest fenomen. El professorat del grup ha vinculat les seves dificultats d'interpretació arquitectònica amb la poca o nul·la formació rebuda. La investigació detecta una certa preocupació en els docents davant les dificultats inherents al llenguatge arquitectònic i la no suficient i adequada formació al respecte.

Quant als aspectes didàctics de les visites al patrimoni arquitectònic, la majoria dels professors, tant els participants en el grup de discussió com en el qüestionari, opinen que és millor i més entenedor per als alumnes explicar prèviament els continguts històrics i arquitectònics a l'aula. El professorat considera que els aprenentatges de tipus deductiu són més fructífers i clars per l'alumnat. Més de la meitat del professorat de l'estudi manifesta que prefereix fer les visites en finalitzar el tema per corroborar i reforçar els aprenentatges i coneixements que ja té l'alumne.

La investigació pot concloure que majoritàriament el professor valora del patrimoni arquitectònic la seva unicitat de formes i estils. Per contra, els docents no valoren del patrimoni arquitectònic els seus fenòmens de canvi i evolució, fruit de totes les actuacions realitzades al llarg del temps.

Els edificis de Catalunya que prefereixen els docents són de tipologia religiosa i fabril i corresponen als períodes medieval i industrial. Un elevat nombre de professors valora molt positivament les visites al patrimoni arquitectònic amb alumnes, en afavorir la seva motivació, reforçar continguts disciplinars i fomentar actituds i valors. Com a valors negatius destaquen els problemes de responsabilitat, feina extra i dificultats per interpretar el llenguatge arquitectònic, tant per part dels alumnes, com d'ells mateixos.

VERIFICACIÓ DE LES HIPÒTESIS INICIALS

A partir de les dades observades i analitzades, la investigació verifica i corrobora la segona hipòtesi formulada en la investigació: **El professorat té una imatge del patrimoni arquitectònic més com a objecte estètic i estàtic, que no pas com a objecte històric i evolutiu.**

Tal i com es plantejava inicialment en la subhipòtesi B.1⁹, a l'hora de definir què és l'arquitectura les idees dels professors mostren errors i imprecisions que no s'adapten al concepte. En haver de definir el patrimoni arquitectònic emergeix en el pensament del professor idees i termes que mostren una conceptualització formalista i estètica del terme. Valoren especialment del

---

⁹ Subhipòtesi B.1: *Les idees que tenen sobre arquitectura i patrimoni arquitectònic estan molt vinculades a l'imaginari de l'art i les interpretacions de tipus formalista*

patrimoni arquitectònic aquells edificis que tenen un valor artístic afegit, són monumentals i amb una àmplia difusió social. En la seva conceptualització del terme primen els referents artístics i d'unitat d'estil per damunt els històrics i biogràfics.

La investigació es plantejava a la subhipòtesi B.2¹⁰ que els professors tenen idees confuses envers la font arquitectònica. Els resultats verifiquen les contradiccions que manifesta el pensament del professor: per una banda consideren per unanimitat el patrimoni arquitectònic com a font, i per una altra, el tipus de preguntes que formulen a un edifici, i la escassa referència a aspectes biogràfics i evolutius del mateix, impedeixen el seu ús adequat com a font històrica.

Quant a la subhipòtesi B.3¹¹, els resultats de la investigació també corroboren el que s'havia plantejat prèviament. La majoria de professors seleccionen i prefereixen un tipus determinat de patrimoni arquitectònic, aquell que es pot considerar més estandaritzat i arquetípic en l'imaginari català: els edificis o conjunts religiosos del període medieval i els de tipus fabril del període industrial. Gairebé la totalitat de professors, vinculen i relacionen aquests edificis amb les visites que puguin realitzar amb els alumnes. Ha sorprès a la doctoranda les opinions tan favorables vers les visites amb grups escolars, malgrat els inconvenients que obviament manifesten.

La investigació ha comprovat que majoritàriament el professor concep i valora el patrimoni arquitectònic com a objecte artístic-estètic congelat en el moment primigeni de la seva construcció i no l'interessa com a objecte històric dinàmic i evolutiu. El docent mostra una concepció tradicional de la font patrimonial, en no valorar l'arquitectura històrica com a *procés* i com *problema a resoldre*.

---

¹⁰ Subhipòtesi B.2: *Els professors tenen idees confuses en la conceptualització de la font arquitectònica*

¹¹ Subhipòtesi B.3: *Els professors valoren positivament un tipus determinat de patrimoni i el vinculen a fer visites amb els alumnes*

QUADRE RESUM 2: PENSAMENT I CONCEPCIONS DEL PROFESSORAT VERS EL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC COM A FONT HISTÒRICA

<p>Conceptualització d'arquitectura i patrimoni arquitectònic</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Mostren idees confuses en la conceptualització de l'arquitectura. - En la conceptualització del patrimoni arquitectònic domina una visió formalista i estètica, transferida de l'epistemologia de la història de l'art. - Confusió de termes en utilitzar indistintament patrimoni arquitectònic i artístic. - Domina una visió monumentalista i d'estil dels edificis patrimonials. - Confusió i error en les seves idees sobre el concepte d'autenticitat o falsedat patrimonial. - Prima una visió del patrimoni arquitectònic més com a objecte estètic-artístic que històric-evolutiu. -En l'imaginari del professor emergeixen unes expectatives del patrimoni arquitectònic com a objecte congelat en un temps primigeni i amb unitat d'estil i formes. - Concepció ideal i estàtica del P. A.
<p>Opinions sobre el patrimoni arquitectònic com a font històrica</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Unanimitat absoluta en dir que el patrimoni arquitectònic és una font històrica. -Contradicció entre aquesta afirmació i les preguntes que formulen a la font arquitectònica. - Les preguntes són bàsicament d'estil, formes i context històric de l'edifici. -No li formulen a la font preguntes internes que puguin donar llum sobre l'autenticitat o falsedat. -No formulen preguntes sobre l'evolució, biografia o actuacions en les restauracions. -Manifesten dificultats per interpretar els fenòmens de diacrònia històrica.
<p>Valoració del patrimoni arquitectònic</p>	<ul style="list-style-type: none"> - El professorat mostra interès i valora el context històric dels edificis, el llenguatge formal, els estils artístics, i la seva funció. No mostra cap interès per aspectes biogràfics, evolutius i les tasques d'intervenció arquitectònica. -Del patrimoni arquitectònic català valoren especialment els edificis religiosos medievals i els fabrils i domèstics del període industrial. -Vinculen el patrimoni arquitectònic amb les visites. - Majoritàriament valoren com positives les visites al patrimoni per motivar l'alumne i reforçar continguts explicats a classe. - De les visites valoren com a negatiu el plus de feina, la responsabilitat civil i el mal comportament.

5.1.3. QUINA ÉS LA PRÀCTICA DOCENT DELS PROFESSORS EN REFERÈNCIA AL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC A LES CLASSES D'HISTÒRIA I CIÈNCIES SOCIALS?

Les pràctiques dels docents són el resultat de diferents factors. Per poder conèixer en profunditat aquestes pràctiques ha sigut necessari analitzar prèviament les circumstàncies que les determinen i condicionen, a saber, la formació i el pensament dels professors. En presentar les conclusions sobre les pràctiques dels professors en matèria de didàctica patrimonial, la investigació tanca la tríada que integren les competències dels docents: coneixements, pensaments i actuació didàctica.

La investigació, en apartats anteriors, ha pogut concloure quin tipus de formació i nivell de coneixements tenen els docents de Secundària sobre didàctica en patrimoni arquitectònic i alhora conèixer els pensaments, idees i opinions que manifesten els professors sobre aquesta matèria.

Ara la investigació presenta les conclusions que fan referència a les pràctiques docents. En primer lloc, la tesi conclou aquells postulats que tracten sobre les activitats i orientació didàctica d'aquestes pràctiques; en segon lloc, es presenten les conclusions que il·lustren el tipus de continguts que ensenyen els professors en l'ús del patrimoni arquitectònic; i finalment es presenten les conclusions que determinen el tractament que li donen els professors al patrimoni arquitectònic com a font històrica a les classes d'història i ciències socials.

ACTIVITATS I ORIENTACIÓ DIDÀCTICA

La investigació pot concloure, en primer lloc, que tots els professors que han participat en l'estudi, ja sigui en el grup de discussió o en el qüestionari, diuen haver utilitzat el patrimoni arquitectònic com a eina didàctica en algunes ocasions. Aquest ús del patrimoni arquitectònic presenta diversos perfils, ja sigui per l'ubicació i espai educatiu en que es fa servir, per l'assiduitat en aquest ús, pel tipus d'activitats que realitzen els alumnes o per l'orientació i model didàctic del professor.

La majoria del professorat de l'estudi manifesta que utilitza ocasionalment materials d'aula sobre el patrimoni arquitectònic a les classes d'història i ciències socials. Normalment aquests, són les pròpies imatges que presenta el llibre de text; molt poques vegades utilitzen imatges de diapositives, CD o vídeos i en cap ocasió diuen haver utilitzat maquetes o retallables d'edificis patrimonials.

El professorat del grup de discussió ha manifestat queixes sobre la manca de materials d'aula i les dificultats logístiques per utilitzar les noves tecnologies amb tot el grup-classe.

El professorat utilitza aquests materials a classe amb diferents finalitats educatives. En la majoria de casos, fa servir les imatges per il·lustrar el que ha explicat a classe i l'alumne corrobora i reforça els continguts conceptuals. En altres ocasions, la intenció del professor és que l'alumne gaudeixi la bellesa i en menor grau, que es motivi per l'assignatura. La connotació artística que el professorat otorga al patrimoni arquitectònic de nou queda en evidència.

Així, la investigació pot concloure que el professorat utilitza poques vegades imatges i materials sobre patrimoni arquitectònic a l'aula i quan ho fa, generalment la seva intenció és reforçar continguts disciplinars, generalment vinculats a l'art i els estils, il·lustrar el que prèviament ha explicat i motivar l'alumne.

Per una altra part, s'ha pogut comprovar que el professorat vincula el patrimoni arquitectònic amb l'activitat de les visites. La majoria de professors de l'estudi han fet sortides en algunes ocasions, però no de manera continuada cada curs. Les professores del grup de discussió manifesten haver fet visites escolars al patrimoni arquitectònic en els darrers cursos acadèmics; els professors han deixat de fer-ne.

La gran majoria dels professors que han participat en el qüestionari manifesta haver fet alguna visita al patrimoni en els darrers cursos i una minoria diu que no n'ha fet. A partir de les dades s'ha observat que les dones superen amb un lleuger percentatge als homes. La investigació pot concloure que les professores tendeixen a fer més visites escolars que els professors i es mostren més disposades a realitzar aquest tipus d'activitat didàctica.

Les finalitats educatives i formatives d'aquestes visites no coincideixen amb les finalitats de l'ús de materials d'aula. La majoria del professorat diu realitzar aquestes visites en primer lloc perquè l'alumne es motivi vers la disciplina; en segon lloc per despertar valors i sentiments de respecte vers el patrimoni; i en tercer lloc, per reforçar els continguts de la disciplina.

Les visites són programades especialment per la seva potencialitat com a eina que motiva i reforça valors, per davant de la seva capacitat per estimular els aprenentatges de l'assignatura. Els professorat majorment manifesta realitzar-les per que els alumnes es motivin i en menor grau, perquè constatin, corroborin i vegin allò que prèviament han estudiat a l'aula. Així, destaquen en primer lloc les finalitats vinculades als sentiments i emocions, i posteriorment, les vinculades a l'aprenentatge de continguts curriculars.

La investigació conclou l'existència de diferents finalitats educatives que se li otorga al patrimoni arquitectònic en funció del seu ús, ja sigui a l'aula o la visita *in situ*.

A l'hora d'escollir un edifici per visitar, els professors al·leguen diferents motius. La majoria de vegades, l'elecció la fan argumentant els valors artístics, històrics i emblemàtics de l'edifici; un nombre menor de professors argumenta motius personals i un minoria ho fa en funció de criteris didàctics com és l'existència de bons equips pedagògics o la facilitat de lectura i interpretació de l'edifici.

En aquestes sortides, la majoria dels professors manifesten que els seus alumnes van fer servir materials didàctics. Aquests materials, són de procedència diversa. Especialment utilitzen dossiers elaborats pels mateixos centres de recepció, i en menor grau, elaborats pels professors.

En aquestes visites, alumnes i professors realitzen diverses activitats d'ensenyament i aprenentatge. Unes activitats les realitzen abans de la visita; altres, el dia de la visita; i altres, a l'aula.

Abans de la visita, els professors acostumen a documentar-se sobre el lloc que han de visitar, i informen als alumnes dels aspectes logístics i les activitats que hauran de realitzar. Una minoria de professors manifesta que els alumnes havien de cercar algun tipus d'informació. La investigació conclou que l'alumne participa poc en la preparació dels continguts de la visita.

El dia de la visita els alumnes realitzen activitats diverses, d'un caire marcadament tradicional. Destaquen en primer lloc les de tipus més convencional com escriure, escoltar, fer exercicis de cronologia i respondre en el dossier preguntes sobre conceptes treballats a classe.

En segon lloc, destaquen les activitats relacionades amb la percepció, com és l'observació d'espais, la descripció de característiques d'estil i formes o la identificació de parts i dependències. Amb percentatges notablement inferiors es troben les activitats d'aprenentatge més innovadores com és la visualització d'un audiovisual, fer fotografies, participar en tallers o utilitzar els recursos informàtics; també esmenten algunes activitats d'indagació com és la recerca de dades, o resolució de problemes.

En darrer lloc, els alumnes realitzen activitats vinculades a les emocions, com són els exercicis sobre empatia històrica. La investigació ha detectat que les activitats més innovadores que programa el docent no corresponen a cap perfil de professor, ja que l'edat, el sexe o la formació rebuda no marquen cap diferència. Tot el contrari del que succeeix amb la programació d'activitats d'indagació i recerca, el professorat amb menys anys d'experiència docent, per tant, més jove, mostra més bona disposició per aquest tipus d'activitats d'aprenentatge.

Després de la visita, la majoria de professors comenten amb els alumnes les impressions de la visita i avaluen la tasca realitzada per aquests, a través de l'entrega del dossier.

L'orientació didàctica que manifesta el professorat participant en l'estudi és molt il·lustrativa del model emprat. La investigació conclou que la majoria dels docents apliquen criteris tradicionals més vinculats als processos d'aprenentatge basats en la deducció que en la inducció.

En analitzar el perfil de la darrera visita que han efectuat els docents, més de la meitat diuen haver-la fet en acabar el tema d'estudi perquè els alumnes corroborin i reforcin els continguts ja apresos a classe. Pocs professors diuen haver-la realitzat al principi del tema perquè l'alumne descobreixi continguts no treballats, aplicant en aquest cas, processos d'inducció.

Majoritàriament els alumnes realitzen les visites després que han estudiat el tema a classe. Una quarta part dels professors manifesten que l'objectiu de la sortida era la practica de procediments històrics o que l'alumne aprengui conceptes no estudiats prèviament.

L'alumne realitza en poques ocasions activitats de recerca o indagació que estimulen els aprenentages inductius. Així, la majoria d'alumnes posen en pràctica mecanismes d'aprenentatge de tipus deductiu i en poques ocasions, els mecanismes inductius.

Per una altra banda, la investigació conclou que el professorat fa servir especialment metodologies d'ensenyament de tipus expositiu basades en la transmissió de la informació i coneixements. S'ha pogut observar i comprovar que un gran nombre de professors fan servir models d'ensenyament tradicionals basats en el protagonisme del docent com a emissor de coneixements i informació, com a centre dels processos d'ensenyament i aprenentatge. L'alumnat adopta majoritàriament un rol de receptor dels coneixements.

Destaquen majoritàriament els mètodes d'ensenyament de caire expositiu i de transmissió. Per contra, els mètodes de recerca i descobriment són poc emprats en l'ús del patrimoni arquitectònic, ja sigui a l'aula o a les visites.

La investigació infereix i conclou que en l'ús del patrimoni arquitectònic, la majoria del professorat fa servir mètodes d'ensenyament tradicionals basats en el protagonisme del docent. Altres investigacions també ho confirmen.

La tesi doctoral de Carme Guimerà¹² conclou que la majoria de vegades, la interacció didàctica dels professors de l'antic Batxillerat es basa en la classe expositiva-magistral i els treballs i activitats didàctiques es consideren una manera de il·lustrar i donar suport a l'explicació del professor.

La investigació de Mª Isabel López del Amo¹³ apunta en la mateixa direcció, i encara que reconeix una certa renovació en la didàctica de la història, continuen dominant les pràctiques tradicionals basades en les estratègies i mètodes de transmissió de coneixements. La mateixa autora arriba a la

---

¹² CARMEN GUIMERÀ: *Práctica docente y pensamiento del profesor de Historia de Secundaria*. (Tesi doctoral inèdita). Facultad de Geografía e Historia, Estudio General de Lleida. Universidad de Barcelona. 1992.

¹³ Mª ISABEL LÓPEZ DEL AMO: *L'ús i el tractament didàctic de les fonts històriques...*

conclusió que en l'ús de fonts a l'aula, la seva finalitat es reafirmar i completar l'explicació del professor, i il·lustrar el tema.

La investigació de Neus González¹⁴ també confirma aquestes pràctiques tradicionals. González mostra com la majoria d'activitats que els alumnes realitzen en les visites són identificar i descriure formes, estils, parts de l'edifici, i corroborar aquells continguts que el professor ha explicat prèviament a l'aula. En cap cas l'alumne ha realitzat activitats d'indagació o recerca.

La investigació pot concloure que en les visites al patrimoni arquitectònic, l'alumnat realitza especialment activitats del tot convencionals i en poques ocasions realitza activitats innovadores o de recerca. La font arquitectònica es fa servir a l'aula i a les visites per corroborar i confirmar el que ja ha estudiat l'alumne, dominant així les estratègies d'aprenentatge de tipus deductiu. El professorat més jove, però, mostra una major disposició a programar activitats d'indagació i recerca que el professorat de major edat.

CONTINGUTS QUE S'ENSENYEN

A través de l'ús del patrimoni arquitectònic a l'aula o a través de les visites, el professorat ensenya diferents tipus de continguts, ja siguin referits a la història, l'art o l'arquitectura. Tant els resultats obtinguts en el grup de discussió com en el qüestionari, les respostes donades pel professorat són molt coincidents.

Els nivells acadèmics dels Ensenyaments Secundaris Obligatoris que han realitzat més sortides en els darrers cursos són: segon curs de l'ESO i quart curs. Aquestes visites formen part de les activitats didàctiques de l'assignatura de ciències socials i estan vinculades als continguts d'història general.

En els nivells de Batxillerat, la majoria de les sortides corresponen a l'assignatura d'història de l'art i corresponen al segon curs. S'ha pogut comprovar que es realitzen poques visites relacionades amb les assignatures d'història del món contemporani i història d'Espanya.

Quant als períodes històrics que s'estudien en l'ús del patrimoni arquitectònic, s'ha comprovat que habitualment, les imatges que es fan servir a l'aula o els edificis que es visiten corresponen, i en aquest ordre: al període medieval, al

---

¹⁴ NEUS GONZÁLEZ MONFORT: *L'ús didàctic i el valor educatiu del patrimoni cultural...*

període industrial i en menor mesura, al període romà. L'edat moderna està absent com a recurs del patrimoni arquitectònic. Els edificis d'aquest període no apareixen ni els materials d'aula, ni com a objectius a visitar. El professorat deixa de banda aquest patrimoni arquitectònic.

La investigació de Neus González¹⁵ mostra els mateixos resultats. Cap dels professors que va enquestar han realitzat visites al patrimoni de l'edat moderna.

Aquest fenomen cal interpretar-lo en clau ideològica: la historiografia tradicional catalana, els currículums, els llibres de text i les polítiques públiques i privades de conservació i restauració patrimonial, tendeixen a associar aquest període amb la decadència política i cultural del país. Així, els agents culturals que creen i difonen el discurs històric i les imatges d'aquest passat, obvien un període que resulta incòmode per Catalunya.

El professor, sense ser conscient, transmet i repeteix el mateix discurs històric sobre el passat. El professorat tendeix a visitar amb els alumnes aquells edificis o conjunts arquitectònics més coneguts i emblemàtics que gaudeixen d'una major política de difusió i protecció per part de les institucions. El professor es converteix així en agent transmissor dels tres grans mites del passat català: la romanització (paradigma de cultura i civilització); la medievalitat (paradigma dels valors cristians, l'estat nacional i l'expansió territorial) i la industrialització (paradigma de creixement i progrés).

Quant la tipologia d'edificis més visitats resalten en primer lloc, els religiosos dels temps medievals, i els fabrils i domèstics del període industrial. En els dos casos, medievalitat i industrialització són els principals eixos d'un discurs dominant que troba en aquests períodes un argument sobre l'expansió i potencialitat del poble català. Gairebé la meitat del professorat diu que ha visitat darrerament patrimoni medieval i contemporani del període industrial.

Els edificis més visitats pels professors amb grups escolars així ho confirmen: el monestir de Poblet, Santa Maria del Mar, el monestir de Santes Creus, la Colònia Vidal, la Casa Milà, i la Colònia Güell.

---

¹⁵ NEUS GONZÁLEZ MONFORT: *L'ús didàctic i el valor educatiu del patrimoni cultural...*

La mateixa tendència s'observa en els conjunts arquitectònics més visitats pels professors amb grups escolars en els darrers cursos: la Tarragona romana, el Barri Gòtic i romà de Barcelona; el barri medieval de Girona, algunes colònies industrials i l'Eixample barcelonès.

Quant als continguts que s'ensenyen la investigació conclou que a partir de l'ús del patrimoni arquitectònic, tres quartes parts del professorat ensenya als alumnes continguts de tipus artístic: les formes, els estils, les característiques d'un estil determinat, etc. Els materials d'aula i les visites li permeten treballar aquests aspectes.

El professorat vincula de manera reincident el patrimoni arquitectònic amb el patrimoni artístic. La meitat del professorat ensenya també continguts de tipus històric, amb un perfil no massa definit que l'acosta a una Història Total, amb continguts variats: context històric de l'edifici, ús i funcionalitat d'aquest, continguts socials, econòmics i formes de vida.

Les dades d'aquesta tesi rebaten en part les conclusions d'altres investigacions. La tesi doctoral de la Carmen Guimerà¹⁶ confirmava un perfil historiogràfic marxista entre el professorat de Bachillerat. En la mateixa direcció es reafirmaven els resultats de la tesi de la Mª Isabel López del Amo¹⁷.

La present investigació, però, observa que els continguts que ensenyen els docents a partir de l'ús del patrimoni arquitectònic van més enllà dels econòmics i socials, introduint elements de la vida quotidiana i formes de pensament. Un percentatge inferior de professors realitza les visites per ensenyar continguts que tenen a veure amb el propi edifici: construcció, tècniques, materials, espais, plànols i dependències. Els continguts més específicament arquitectònics, gairebé no s'ensenyen i queden bastant relegats: biografia, canvis i permanències, criteris i valoració de les intervencions realitzades, etc.

La investigació pot concloure i definir un perfil bastant ajustat del tipus de visites i de l'ús del patrimoni arquitectònic. El professorat va a visitar especialment edificis de tipologia religiosa medieval, edificis de tipologia fabril i domèstica del període industrial i en menor grau restes de construccions

---

¹⁶ CARMEN GUIMERÀ: *Pràctica docente y pensamiento del profesor de Historia...*

¹⁷ Mª ISABEL LÓPEZ DEL AMO: *L'ús i el tractament didàctic de les fonts històriques...*

romanes. Ignora totalment els edificis del període modern. Els continguts que s'ensenyen són en primer lloc de perfil artístic i formalista; en segon lloc, continguts d'una història total; i en tercer lloc, els continguts interns de l'edifici, amb uns percentatges francament inferiors.

El professorat utilitza el patrimoni arquitectònic per il·lustrar i justificar un determinat discurs històric. L'edifici que no encaixa en aquestes expectatives o que no respon al prototip d'estil pur, queda relegat. Majoritàriament el professorat no li dona a l'edifici un tractament com a objecte producte de la història, com a objecte arquitectònic específic, sinó que li dona un tractament procedimental com a obra artística.

TRACTAMENT DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC COM A FONT HISTÒRICA

Els resultats analitzats del grup de discussió i del qüestionari donen dades del tot coincidents. Tots els professors han manifestat pràctiques i actuacions similars vers el patrimoni arquitectònic. La investigació conclou en primer lloc, que majoritàriament el professorat pensa i opina que el patrimoni arquitectònic és una font històrica, però no li dona el tractament com a tal. Hi ha una contradicció evident entre el pensament i la pràctica docent.

La investigació de la Mª Isabel López del Amo¹⁸ afirma i observa la mateixa contradicció en el professorat en el seu ús de les fonts històriques. En l'esmentat estudi, l'autora posa en evidència la no coincidència entre els objectius que volen aconseguir els docents i les estratègies que després fan servir.

En correlacionar dades, la investigació ha observat que entre els arguments que esgrimeixen per escollir un edifici primeren els de caràcter artístic, emblemàtic i les preferències personals, i per contra, els arguments sobre la fiabilitat i autenticitat de l'edifici pràcticament no els tenen en consideració.

El treball amb fonts arquitectòniques és un treball de tipus procedimental, però la majoria de professors manifesten no aplicar cap mètode o pla de treball sistemàtic, és a dir, no l'ensenyen com a procediment històric. El professorat

---

¹⁸ Mª ISABEL LÓPEZ DEL AMO: *L'ús i el tractament didàctic...*

utilitza el patrimoni arquitectònic per il·lustrar el que ell ha explicat a classe, per reforçar els continguts conceptuals i per motivar l'alumne, però no segueix unes pautes o seqüències d'acció deliberadament conscients i planificades.

El patrimoni arquitectònic és utilitzat com a eina didàctica que motiva i reforça coneixements conceptuals, però no com a tasca procedimental amb un mètode definit. El professorat no ensenya l'alumne el mètode de treball històric en l'ús del patrimoni arquitectònic com a font. Normalment no es plantejen preguntes a la font ni hipòtesis a comprovar. A través del patrimoni arquitectònic l'alumne corrobora i il·lustra el que ja sap prèviament, però no crea nous coneixements a partir de petites tasques de recerca o indagació.

La investigació de Neus González¹⁹ també confirma aquesta realitat i és que en l'ús didàctic del patrimoni, l'alumne mai li formula preguntes i aquest és una mera il·lustració del que ha explicat el professor a classe.

La majoria de professors participants en l'estudi no ensenyen l'alumne a fer la crítica i comentari de l'edifici com a font històrica. És molt habitual entre el professorat confondre el comentari del patrimoni arquitectònic amb el comentari d'una obra d'art.

La investigació observa una contaminació del mètode de comentari de la història de l'art (formes, estils, característiques) al comentari del patrimoni arquitectònic com a font històrica. La investigació conclou la ingerència dels mètodes propis de la història de l'art en l'ús del patrimoni arquitectònic com a font històrica.

També s'ha pogut observar que la majoria dels professors no ensenyen els alumnes a fer la crítica del patrimoni arquitectònic, activitat central en l'ús de qualsevol font històrica. Ni els professors s'informen ni els alumnes realitzen cap activitat que aporti llum a la crítica externa: no es té en compte la història global de l'edifici, els seus processos de canvi i les actuacions de restauració, elements bàsics per poder determinar la seva autenticitat històrica.

Tampoc es fa res en relació a la crítica interna. Ni els professors s'informen ni els alumnes realitzen activitats que donin llum sobre les intencions i finalitats de les actuacions realitzades en el patrimoni, fet cabdal per poder definir la fiabilitat de la font.

---

¹⁹ NEUS GONZÁLEZ MONFORT: *L'ús didàctic i el valor educatiu del patrimoni cultural...*

A la vista d'aquests resultats, la investigació conclou que el professorat no li dóna al patrimoni arquitectònic un tractament com a font de coneixement històric. Aquest fet cal justificar-lo per la poca formació rebuda del professorat. Una formació inicial que s'ha basat en una concepció romàntica i violetiana del patrimoni arquitectònic, entès aquest, com a objecte artístic congelat en el temps, amb una unitat d'estil i un llenguatge dels temps primigenis.

Els arquetips de les imatges patrimonials creades per la història de l'art, les diferents polítiques intervencionistes i un discurs històric dominant han condicionat i determinat l'imaginari i activitats dels docents en matèria de patrimoni arquitectònic.

El professorat mostra una imatge ideal del patrimoni arquitectònic, fruit d'aquesta formació i condicions externes. Les aportacions de la investigació de la Neus González²⁰, quan als continguts curriculars i les imatges patrimonials dels llibres de text, també poden ser un factor clau que explica les idees dels professors i les seves pràctiques docents.

Quan els professors manifesten que ensenyen a fer el comentari del patrimoni arquitectònic com a font històrica, en realitat estan fent el comentari de l'obra d'art.

El professorat mostra una gran contradicció entre les seves idees i la pràctica docent. No aplica a la font arquitectònica un tractament com a font, ni quant a la sistematització procedimental ni quan a l'aplicació del mètode històric. Tampoc ensenyen activitats pròpies de la crítica de fonts: ni ensenyen a fer la crítica externa, ni la interna.

Les activitats dels seus alumnes no donen llum sobre aspectes cabdals com és la verificació de l'autenticitat i fiabilitat de la font. La investigació conclou que el patrimoni arquitectònic és utilitzat més com a objecte d'art que com a objecte producte de diferents processos històrics i biogràfics.

---

²⁰ NEUS GONZÁLEZ MONFORT: *L'ús didàctic i el valor educatiu del patrimoni cultural...*

VERIFICACIÓ DE LES HIPÒTESIS INICIALS

A partir de les dades observades i analitzades, la doctoranda verifica i corrobora plenament la tercera hipòtesi formulada a la investigació: **Quan els professors utilitzen el patrimoni arquitectònic com a eina didàctica en l'ensenyament de la història i les ciències socials fan servir models didàctics tradicionals i no li donen un tractament específic com a font històrica.**

Tal i com es plantejava a la subhipòtesi C.1²¹, el professorat fa servir mètodes i models didàctics tradicionals en l'ús del patrimoni arquitectònic. Aquests resultats coincideixen i reafirmen els resultats de les investigacions abans esmentades. Quan el professorat fa servir materials didàctics sobre el patrimoni arquitectònic a l'aula, la seva intenció és que l'alumne pugui corroborar i reforçar la informació rebuda. El patrimoni és utilitzat com a eina que dóna suport a l'explicació del professor. En cap cas, l'alumne participa activament en la construcció de nous coneixements. El professor es converteix en el protagonista dels processos d'ensenyament i aprenentatge i l'alumne en subjecte receptor d'informació. Els mecanismes d'aprenentatge es basen en la deducció.

Quan els alumnes realitzen visites al patrimoni arquitectònic acostumen a realitzar activitats d'aprenentatge del tot convencionals com escoltar, prendre apunts, respondre qüestions formulades en el dossier, dibuixar, comparar, i també activitats relacionades amb la percepció i identificació de formes i estils artístics. En poques ocasions realitzen activitats innovadores, d'indagació o petites recerques. La majoria de vegades, aquestes visites s'efectuen en finalitzar el tema per que l'alumne reforci i corrobore els aprenentatges apresos a l'aula. Un percentatge mínim de professors diu realitzar les visites en començar el tema. Així, la investigació confirma i comproba que el professorat en l'ús del patrimoni arquitectònic, ja sigui a l'aula o a les visites, posa en pràctica estratègies i models didàctics tradicionals. L'ensenyament és de tipus expositiu i es basa en el protagonisme del docent que es converteix en

---

²¹ Subhipòtesi C.1: *Els professors utilitzen recursos i estratègies didàctiques tradicionals en l'ensenyament del patrimoni arquitectònic.*

l'emissor i transmissor de la informació. El model d'aprenentatge es basa en la receptivitat de l'alumne, els processos de deducció i el reforçament dels coneixements ja explicats.

La investigació plantejava a la subhipòtesi C.2²² que els continguts que s'ensenyen a través de l'ús del patrimoni arquitectònic són sobre història general i arquitectura, amb un fort component formalista i estètic. Les dades i els resultats obtinguts a través del grup de discussió i el qüestionari ho confirmen plenament. En primer lloc, el professorat ensenya continguts de tipus artístic. La formació rebuda pel professorat en matèria de patrimoni arquitectònic, una formació formalista i violletiana de l'arquitectura, determina i condiona les seves concepcions i pràctiques docents. A través del patrimoni arquitectònic, majoritàriament els professors transmeten, informen i ensenyen als alumnes aspectes que tenen molt a veure amb els continguts propis de la disciplina de la història de l'art: formes, característiques d'estil, materials, dependències, estètica, etc. Els materials d'aula i les visites li permeten treballar sobre aquests aspectes. El professorat vincula habitualment el patrimoni arquitectònic amb el patrimoni artístic.

El docent també ensenya a través de l'ús del patrimoni, continguts sobre el context històric d'un període determinat, com la cronologia, la societat, les formes de vida o l'economia. Els aspectes, més interns del patrimoni arquitectònic, com la biografia dels edificis, els processos de canvi i restauracions efectuades, practicament no els ensenya als alumnes. Són aspectes que el professorat no té en compte en la seva pràctica docent.

Els resultats de la investigació han posat de manifest, per una altra part, aspectes rellevants i significatius que no es plantejaven com a hipòtesis de treball. El professorat es converteix, involuntàriament, en agent transmissor dels mites que dominen l'imaginari col·lectiu català i responen a un determinat discurs historiogràfic. Aquest és el cas del no ús del patrimoni arquitectònic del període de l'edat moderna i l'ús recurrent d'un determinat tipus d'edificis patrimonials: construccions del període romà; edificacions religioses del període medieval i edificis fabrils i domèstics del període industrial.

---

²² Subhipòtesi C.2: *Els professors ensenyen continguts històrics generals i continguts arquitectònics relacionats amb les interpretacions de tipus formalista i estètic*

Quant a la subhipòtesi C.3²³, la investigació ha pogut demostrar que el professorat no fa servir d'una manera correcta el patrimoni arquitectònic com a font històrica i no li dóna un tractament com a tal. De nou, les hipòtesis es confirmen. El professorat utilitza el patrimoni arquitectònic amb diferents finalitats educatives: per motivar l'alumne, per fomentar valors i actituds positives o per reforçar continguts de tipus conceptual ja explicats. En cap cas, però, el professor el fa servir perquè l'alumne practiqui procediments històrics o aprengui mètodes propis de la disciplina. El professorat utilitza el patrimoni arquitectònic de manera subsidiària per confirmar el que ha explicat, però sense donar-li al patrimoni un valor com a recurs procedimental i metodològic. Majoritàriament al patrimoni arquitectònic se li formulen preguntes de perfil esteticista i sobre el context històric general, però no se li formulen les preguntes bàsiques que permeten validar l'autenticitat i fiabilitat de la font. El professorat no té en compte la biografia de l'edifici, els processos de canvi i evolució i menys encara, les restauracions i criteris emprats.

Amb aquestes dades, la investigació pot afirmar que el professorat no li dóna al patrimoni arquitectònic un tractament com a font històrica, en tant que no l'ensenya com a contingut procedimental amb una metodologia pròpia, no ensenya als alumnes a formular les preguntes adequades, ni tampoc els ensenya a fer el judici crític a la font verificant la seva autenticitat o falsedat.

La investigació ha pogut comprovar i verificar que en l'ús del patrimoni arquitectònic el professorat fa servir habitualment models didàctics tradicionals basats en estratègies de transmissió i processos d'aprenentatge deductius. Per una altra part, també s'ha pogut confirmar que el professorat no li dóna al patrimoni arquitectònic un tractament específic i adequat com a font de coneixement històric en no realitzar activitats didàctiques que verifiquin l'autenticitat-falsedat de la font.

---

²³ Subhipòtesi C.3: *Els professors no tenen en compte ni ensenyen a fer la crítica externa i interna de la font arquitectònica.*

QUADRE RESUM 3: LA PRÀCTICA DOCENT DELS PROFESSORS EN REFERÈNCIA AL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC A LES CLASSES D'HISTÒRIA I DE CIÈNCIES SOCIALS

<p>Activitats i orientació didàctica</p>	<ul style="list-style-type: none"> - La majoria de professors manifesta haver utilitzat alguna vegada a l'aula materials patrimonials. Generalment, imatges del llibre de text. Gairebé mai, CD, diapositives o maquetes. - La finalitat de l'ús d'aquests materials és reforçar continguts explicats a classe i corroborar el que ha ensenyat el professor. - La majoria de professors han realitzat visites escolars al patrimoni arquitectònic. - En realitzar les visites, la finalitat bàsica és motivar l'alumne i en segon lloc, corroborar i reforçar els continguts i conceptes ja estudiats a l'aula. - Tant en l'ús de materials d'aula com en les visites, l'alumne arriba a la font per corroborar el que ja ha après. - Les visites es realitzen en acabar el tema. Els alumnes fan activitats de perfil convencional. En poques ocasions realitzen petites recerques, es formulen hipòtesis o fan activitats innovadores. - Habitualment es fan servir models didàctics i estratègies tradicionals, basades en l'aprenentatge deductiu de l'alumne i el protagonisme del docent.
<p>Continguts que s'ensenyen a través de l'ús del patrimoni arquitectònic</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Els continguts que s'ensenyen són especialment sobre art i context històric general de l'època. - Els períodes històrics més il·lustrats són l'Edat Mitja i els temps de la revolució industrial. En menor mesura, el període romà. No s'ensenyen continguts de l'Edat Moderna. -El patrimoni arquitectònic català que més utilitzen i ensenyen els professors corresponen als tres mites de l'imaginari del país: romantització, estat medieval i revolució industrial. -Els edificis més visitats són els de tipologia religiosa i els industrials i cases burgeses. -El professor no ensenya continguts propis de l'edifici: biografia, canvis, restauracions...
<p>Tractament del patrimoni arquitectònic com a font històrica.</p>	<ul style="list-style-type: none"> -No apliquen cap mètode ni procediment organitzat. - Ensenyen el comentari de tipus formalista, no històric. -No formulen les preguntes internes a l'edifici que permetin validar la seva autenticitat-fiabilitat. No es fa ni la crítica externa ni interna de la font. -El professorat no li dóna al P.A. un tractament com a font ni ensenya a fer-li un judici crític com a document històric.

5.2. REFLEXIONS FINALS DE LA INVESTIGACIÓ

Per una part, la investigació ha fet una revisió de l'estat de la qüestió sobre estudis i investigacions referents a les competències docents i la didàctica patrimonial. Per una altra part, la investigació ha permès fer una profunda reflexió sobre la didàctica del patrimoni arquitectònic com a font històrica. Una font amb unes característiques pròpies que la diferencien d'altres fonts. Els fenòmens de diacronia, complexitat morfològica i dinamisme en el temps li donen un caràcter especial. És un font mai acabada i oberta a nous processos evolutius.

Quan el professor utilitza un edifici patrimonial per ensenyar història i /o ciències socials als seus alumnes, ha de tenir presents tres referents disciplinars: l'arquitectura, la història i la didàctica.

Qualsevol edifici del patrimoni arquitectònic ha de ser considerat des d'una triple dimensió:

1. Com a **objecte arquitectònic**. El professor ha d'ensenyar als alumnes els continguts propis de l'edificació arquitectònica: materials, tècniques, vocabulari, conceptes espacials, tipologies, processos d'evolució i canvis, maneres de restaurar i intervenir en el patrimoni, etc.
2. Com a **font històrica**. El professor pot ensenyar als alumnes diferents tipus de coneixements i continguts històrics a través del patrimoni arquitectònic. El docent també ha d'ensenyar als alumnes la metodologia i els procediments de la disciplina en el seu ús del patrimoni arquitectònic: formulació de preguntes a la font, plantejament d'hipòtesis, judici crític de la mateixa, i verificació de la seva autenticitat i fiabilitat.

Tanmateix, el patrimoni arquitectònic permet la realització de treballs de recerca històrica. Tant la tasca de recerca com l'anàlisi crític de la font arquitectònica són dos procediments bàsics de la metodologia històrica.

3. Com a **eina didàctica**. El professor pot aplicar diferents models d'intervenció didàctica en el seu ús del patrimoni, així com diferents recursos, estratègies i activitats.

Per una altra part, la investigació ha permès fer un diagnòstic de les competències docents i una aproximació a la realitat del professorat en matèria de didàctica patrimonial. La investigació empírica, a través d'uns instruments d'observació indirecta, ha recollit dades que permeten avançar en el camp de les didàctiques específiques i millorar en el futur les pràctiques i competències dels docents.

Finalment, la investigació ha presentat les conclusions de l'estudi empíric. Aquestes conclusions aporten dades del tot rellevants i permeten donar una visió panoràmica de la realitat docent en matèria de didàctica del patrimoni arquitectònic com a font històrica.

Respecte als **coneixements dels docents**, les conclusions apunten a la poca formació per part del professorat en aspectes de didàctica patrimonial i el seu nivell de coneixements del tot insuficient per afrontar amb èxit l'ús del patrimoni arquitectònic com a font històrica. Ni en l'etapa de formació inicial ni en la de formació permanent, el professorat ha rebut la suficient i necessària instrucció en matèria de patrimoni arquitectònic com a font històrica. La investigació ha mostrat el gran desconeixement entre el professorat d'aspectes bàsics com la intervenció arquitectònica, l'evolució del patrimoni arquitectònic, i la seva falsedat i/o autenticitat.

Respecte al seu **pensament i concepcions**, la investigació ha detectat les idees imprecises i contradictòries dels professors. S'ha posat en evidència una confusió de conceptes en aspectes bàsics com les intervencions, l'autenticitat i la falsedat del patrimoni arquitectònic. L'autenticitat no té a veure amb l'originalitat dels materials o la no evolució de l'edifici, la unitat d'estil o la seva integritat primigenia. L'autenticitat o falsedat està relacionada amb la interpretació posterior de l'edifici, és a dir, amb les actuacions d'intervenció que s'han efectuat al llarg del temps. La interpretació dels historiadors i arquitectes, així com les intencions d'aquestes intervencions són aspectes fonamentals a tenir en compte a l'hora d'emetre un judici crític sobre l'autenticitat o falsedat històrica de qualsevol edifici patrimonial. Un aspecte rellevant que destaca la investigació és la coincidència entre els mites historiogràfics i socials dominants a Catalunya i el pensament i concepcions del professorat. La seva valoració del patrimoni romà, medieval i industrial així ho corroboren. Cal alliberar el

patrimoni arquitectònic de la seva càrrega ideològica i donar-li un tractament didàctic com a font històrica.

Quant a la **pràctica docent**, s'ha pogut demostrar que l'actuació didàctica dels professors és del tot tradicional en centrar-se en el protagonisme del docent i els processos d'aprenentatge deductius. Finalment, la investigació ha comprovat les mancances metodològiques, procedimentals i epistemològiques que manifesten els professors en l'ús del patrimoni arquitectònic com a font històrica.

El que la investigació posa de relleu, és **la falta de formació i coneixements** del professorat en matèria de didàctica del patrimoni arquitectònic com a font històrica. Aquest fet determina i condiona **les seves concepcions errònies i contradictòries** així com **les seves inadequades i tradicionals pràctiques docents**. La doctoranda és de l'opinió que aquests resultats poden fer-se extensibles a la majoria de la població de professors de geografia i història i ciències socials dels centres públics de Catalunya.

La investigació, a la llum dels resultats, posa en evidència la correlació que es pot establir entre la manca d'una formació adequada i els errors conceptuals i metodològics que mostren els professors en matèria de didàctica patrimonial. Cal millorar la formació del docent en aquests temes per optimitzar les seves pràctiques professionals. Cal formar el professorat en didàctica del patrimoni arquitectònic, entenent aquest, no com a fenomen d'unitat estilística i formal sinó com a objecte històric, dinàmic, obert i en constant procés de canvi.

La tesi doctoral, en ser un estudi científic de caràcter exploratori i de diagnòstic, obra via i camí a futurs treballs, ja siguin investigacions científiques o treballs i propostes d'innovació pedagògica. En ambdòs casos, l'horitzó educatiu és millorar les competències docents en matèria patrimonial per optimitzar la didàctica de la història i l'ús de les seves fonts. Alguns temes d'interès per futures investigacions serien:

1. Sobre formació inicial i permanent: estudis basats en la descripció i anàlisi dels currículums universitaris en matèria de didàctica patrimonial; descripció i anàlisi de l'oferta que hi ha a Catalunya sobre cursos i activitats de formació referides al tema d'estudi.
2. Sobre pensament i concepcions: estudis sobre l'imaginari del docent en matèria de patrimoni arquitectònic i els factors que el poden condicionar; anàlisi dels continguts, les imatges dels llibres de text i altres materials didàctics; els currículums oficials, el discurs historiogràfic dominant, o la influència dels *mass-media*.
3. Sobre pràctiques del docent: estudis, a través de l'observació directa, de l'ús del patrimoni arquitectònic a l'aula o en els centres que es visiten. Observació i anàlisi de l'orientació didàctica: finalitats educatives, objectius didàctics, les activitats dels professors, les activitats dels alumnes, els materials didàctics emprats i els continguts que s'ensenyen.

Per millorar el camp de la didàctica patrimonial, és bàsic conèixer la realitat docent; cal conèixer el professor que és l'agent protagonista de tot el procés educatiu. Per seguir avançant, canviar i millorar aquesta realitat, cal, però, que els organismes i institucions pertinents prenguin mesures:

1. Les universitats haurien d'oferir cursos de formació específica (masters i postgraus) que preparin el futur professor en aspectes didàctics, procedimentals i metodològics sobre l'ús de les fonts patrimonials. Cal millorar l'oferta de formació universitària.

2. El Departament d'Educació hauria de modificar els currículums escolars, potenciant l'ús del patrimoni des d'un punt de vista conceptual, procedimental i metodològic. S'ha de superar l'actual tractament romàntic, esteticista i monumentalista que es dona al patrimoni. Cal modificar alguns continguts curriculars dels Ensenyaments Secundaris.

3. Els centres patrimonials han de millorar els materials didàctics i les editorials han de revissar i modificar els continguts i les imatges que fan servir els alumnes en els llibres de text. Cal innovar i presentar nous materials didàctics sobre el patrimoni arquitectònic.

La realització de la tesi doctoral ha sigut laboriosa i han significat moltes hores de treball i esforços, però ha valgut la pena. Humilment, la doctoranda creu haver aportat el seu granet de sorra per millorar la didàctica patrimonial i l'ús del patrimoni arquitectònic com a font a les classes d'història i ciències socials. De bon principi, la investigació es va marcar unes fites. La doctoranda espera haver-les aconseguit amb èxit.